

ECOLOGIE, ECONOMIE EN POLITIEK
OF
MALTHUS, MACHIAVELLI OF ROUSSEAU

Fernand Vandamme

Inleiding

De degradatie van het milieu zet zich door tegen een ontzettend snel tempo. Hier en daar zien we weliswaar oases van groen en leven. Maar die zijn ofwel plaatsen die 'nog niet' door de pletmolen van de vooruitgang zijn vermorzeld, ofwel creaties met recreatieve of toeristische doelstellingen voor een bevolking die — compensatoir — zich meer en meer wil laten onderdompelen in een kunstmatige sfeer van groen en leven. Men kan ook reservaten aantreffen, die de indruk moeten wekken dat we toch iets doen voor het milieu. Zij functioneren wellicht meer als alibi voor een goed geweten dan als een reële bijdrage aan het milieuprobleem. Ook al willen we het belang van dergelijke initiatieven voor de bewustwording niet onderschatten, toch lijkt het vitaal het belang ervan niet te overschatten. Allen, ook de politici, hebben de mond vol over het milieu, maar tegelijk blijven we het milieu driftig verloederen en helpen mee aan een afbraak die ook langzaam maar zeker destructief inwerkt op de kwaliteit van de genoemde reservaten. We mogen geenszins de niet-reversibele processen van vervuiling onderschatten, die met vertraging, als een tijdbom, hun destructie uitvoeren en vele vormen van leven lokaal en vooral mondiaal, onmogelijk maken.

Dit probleem van vervuiling is vrij algemeen bekend. Politici gebruiken het groene vraagstuk in hun verkiezingscampagnes. Heel wat bedrijven halen miljarden winst uit de zogenoemde eco-of milieu-industrie. Ironisch genoeg wordt deze term niet alleen gebruikt om de industrieën aan te duiden die milieuvriendelijk produceren, dat wil zeggen industrieën die hun ongewenste en schadelijke nevenproducten niet alleen minimaliseren, maar ook voor de recyclage en het heraanwenden van oplossingen hebben ingevoerd. We zien dat deze term 'milieu-industrie' ook gebruikt wordt door bedrijven (zoals waterzuiveringsstations) die van de vervuiling een winstgevende zaak hebben gemaakt *en op die manier de vervuiling hebben gelegitimeerd*. Waterzuiveringsstations zijn eigenlijk oplossingen bij gebrek aan beter. De vervuiling dient immers aan de bron te worden aangepakt, dat wil zeggen : bij de producent van de vervuiling, bij zijn wijze van produceren.

Het Malthusianisme als oplossing voor de milieuproblematiek

Telkens opnieuw schijnt het malthusianisme voor het oplossen van maatschappelijke problemen de kop op te steken; ook, zo mogen we verwachten, met betrekking tot de milieuproblematiek. De basisopvatting van het malthusianisme is dat er een te hoog aantal geboorten is, dat er te veel mensen zijn, met als gevolg problemen zoals de honger in de wereld. Slechts door geboortebeperking, zo stelt het malthusianisme, kan men deze fundamentele wereldproblemen oplossen. Toegepast op de milieuproblematiek betekent dit in een van de vele formuleringen het volgende. Neem een ontwikkeld land als de Verenigde Staten; de vervuiling per persoon neemt er een ongelooflijke vlucht en is gekoppeld aan het levensniveau. Hoe hoger het levensniveau, hoe hoger de vervuiling. In dit perspectief is duidelijk dat wanneer de ongeveer vier miljard mensen uit de ontwikkelingslanden dit zelfde Amerikaanse niveau van ontwikkeling zouden hebben bereikt, een analoge vervuiling het resultaat zou zijn. Het enige wat dan overblijft, is — malthusianistisch gesproken — ook een drastische geboortebeperking, zodat men het niveau van vervuiling onder controle kan houden; dat wil zeggen onder een drempel waarbij het totale ecosysteem in elkaar zou storten.

Deze malthusianistische oplossing is om verschillende redenen tegelijk naïef en helemaal niet efficiënt. Om de grootte van de wereldbevolking en om de relativiteit van de factor 'aantal' op de milieuvervuiling intuïtief beter op te vatten, gebruiken we het volgende beeld. De wereldbevolking telt vandaag minder dan vijf miljard mensen. De oppervlakte van België bedraagt 30.514 km². Wanneer we de hele wereldbevolking in België zouden plaatsen, krijgen we $5.000.000.000 / 30.514.000.000 \text{ m}^2 = 1 \text{ mens} / 6 \text{ m}^2$. Dit betekent dat men per zes vierkante meter (6 m²) één persoon dient te plaatsen. Het is duidelijk, dat we als levensruimte om te wonen, om ons te voeden, meer dan 6 m² nodig hebben. Maar tegelijk zal ook duidelijk zijn dat niet het aantal mensen kritisch is voor het overleven, maar veeleer de wijze van leven van deze mensen. Het constant houden of zelfs verminderen van het aantal mensen is helemaal geen garantie, zelfs niet een indicatie in de goede richting. Vandaag zien we reeds dat minder dan twintig procent van de wereldbevolking verantwoordelijk is voor meer dan tachtig procent van de vervuiling. Tegen het huidige tempo van de groei van het vervuilende karakter van de industrie, agro-industrie inclusief, kunnen we stellen dat de factor bevolking volslagen irrelevant is. Indien de bevolking slechts twee miljard zou tellen, zou dit de problematiek niet noemenswaardig veranderen, althans wanneer we de bevolking van de ontwikkelde landen met hun industrieën zouden behouden zoals ze nu zijn. Ter illustratie: de ontbossing van het Amazonewoud gebeurt hoofdzakelijk voor het vervullen van behoeften van het rijke Noorden, voor sojateelten en voor produktie van hout. Ironisch is misschien wel dat soja aangewend wordt, enerzijds als substituuut voor vlees, voor milieubewusten die weigeren langer vlees vol gifstoffen te eten, en anderzijds als voeding in de veeteelt (zowel

voor slacht- als voor mestvee). Vandaar dat we mogen stellen dat een oplossing — en eigenlijk de enig mogelijke oplossing — voor het milieuprobleem gelegen is in het veranderen van de levensstijl, de levenswijze, de levensmentaliteit, de levensstandaard van de mensen. Eigenlijk weten politici dit over het algemeen vrij goed. Wat echter wellicht niemand goed weet is, hoe men die nieuwe levenswijze, levensstijl, levensmentaliteit, levensstandaard moet realiseren. 'Groen-zijn', milieubewust zijn, is immers mooi zolang het niet de concrete levenswijze van individuen en groepen raakt. Van zodra echter geraakt wordt aan de eigen gewoonten, voorrechten, werksituaties en arbeidsplaatsen, verwaarloost men de milieubeschouwingen vrij snel en houdt men ze als irrelevant. Een cruciale vraag in dit kader is natuurlijk of de milieuproblematiek op een democratische wijze op te lossen valt. En hiermee samenhangend : indien de malthusianistische oplossing irrelevant blijkt, wordt de machiavellistische aanpak dan veelbelovender ?

Machiavellisme en milieuproblematiek

Het grote publiek heeft een al te simplistisch beeld van Machiavelli's leer, die eigenlijk gesofistikeerder en bijgevolg actueler is. De populaire versie van het machiavellisme luidt : het doel, opgevat als het heil, de vooruitgang van de staat, heiligt de middelen voor de vorst, de leider, het politieke. Machiavelli's standpunt is echter veel genuanceerder. Het hoger gestelde *adagium* geldt slechts voor tijden van onrust. In tijden van rust echter blijft de democratie voor Machiavelli de beste staatsvorm. Maar Machiavelli ziet de democratie (terecht of ten onrechte, dit is het cruciale probleem) als een inefficiënte vorm om de staat te leiden door moeilijke tijden, door tijden waar dringende, urgente maatregelen genomen dienen te worden om te overleven. Dergelijke maatregelen zijn meestal impopulair en dus in Machiavelli's visie onhaalbaar in democratische staatsvormen. Vandaar dat in dergelijke situaties niets anders overblijft dan, tot er weer stabiliteit en orde heersen, een beroep te doen op een absoluut heerser voor wie geldt dat het doel de middelen heiligt : het doel zijnde het heil van de gemeenschap, de staat. In onze hedendaagse democratieën grijpt men ten tijde van economische en militaire crisissen naar speciale, tijdelijke ingrepen in de staatsstructuur, van volmachten-wetten tot regelrechte staatsgrepen. We denken hierbij aan de volmachten-wetten die in vele Westerse democratieën ingesteld werden om de 'echte of vermeende' — historici zullen in de toekomst hierover dienen te oordelen — economische crisis te lijf te gaan. Via deze wetten werden nogal dikwijls de gewone parlementaire democratische spelregels 'tijdelijk' aangepast, zoniet buiten spel gezet. We denken ook aan de staatsgreep die De Gaulle diende uit te voeren om een einde te maken aan de Algerijnse oorlog (in de vijftiger jaren). Moeten we hier niet tegelijk denken aan de Palestijnse intifada (te vergelijken met de Algerijnse opstand ?), waaraan de Israëliëse democratie geen einde kan maken ? Zal hier eveneens een gaullistische staatsgreep nodig zijn ?

De vraag stelt zich zeer acuut of ook de ecologische problemen zo'n karakter hebben. Aangezien het voortbestaan van de hele mensheid ervan afhangt, rechtvaardigen deze problemen wellicht nog veel meer dan economische of militaire crisissen, een speciale aanpassing — zij het tijdelijk — van de staatsstructuur op nationaal en misschien ook op internationaal vlak. In elk geval is het machiavellisme een uitdaging voor de democratieën om te bewijzen dat zij in staat zijn de ecologische problemen aan te pakken, hoe wezenlijk de ingrepen ook mogen zijn in het dagelijkse leven, de levenswijze, de levensstijl van de burgers. Begrippen betreffende comfort, behoeftevervulling, verwachtingen, dienen immers grondig aangepast. Zo de democratieën de challenge niet aankunnen om de vitale bijstelling van de levenswijze der burgers te realiseren om opnieuw het ecosysteem in evenwicht te brengen, dan blijft effectief niets anders over dan de machiavellistische oplossing. Marx' dictatuur van het proletariaat is misschien achterhaald; is er echter een andere oplossing dan de dictatuur van de ecotechnocraat? Dit is een uitdaging waarop elke politicus, elke burger, begaan met democratie, begaan met de vooruitgangen het voortbestaan van de staat en van de mensheid, dringend een ernstig antwoord dient te geven en dit binnen de eerste vijf jaren... Zo men de uitdaging niet opneemt of verliest, is dit dan geen abdicatie van de democratie ten gunste van de ecotechnocratie?

De Rousseau-benadering of het "ecocontract"

Bestaat er een derde weg naast de malthusianistische of machiavellistische benadering van de ecologische problematiek? Het antwoord lijkt ons positief te zijn. Het typevoorbeeld lijkt Rousseau's *contrat social*. De 'vorst', de politieke leider wordt het beheer van een land toevertrouwd, zolang hij het belang van het land nastreeft. Als hij het contract verbreekt, verliest hij ook zijn gezag en zijn rechten (Rousseau : *Du contrat social* III, chap. X).

Zo ook kunnen we stellen dat elkeen, als individu, als bedrijfsleider, als boer, als politicus, natuurlijke middelen zoals land, grondstoffen, door de maatschappij toevertrouwd krijgt voor een ecologisch beheer. Men dient rekenschap te geven van dit beheer, in de eerste plaats aan zijn kinderen, aan de volgende generatie en aan de maatschappij. Bij slecht beheer verliest men zijn rechten.

Meer concreet zou men het ecocontract als volgt kunnen formuleren : Grond, grondstoffen, inclusief water, lucht, licht, voeding worden ons als individu, bedrijf, natie, cultuur voor beheer ter beschikking gesteld. Wat men ontvangt, dient men dus terug te bezorgen.

A : Ofwel in dezelfde vorm zoals we dit ontvingen

B : Ofwel, indien er transformaties op zouden uitgevoerd worden, dient men te betalen ten bedrage van wat nodig is om het getransformeerde in al zijn deelprodukten weer ecologisch recupereerbaar en integreerbaar te maken, en dit tegen een prijs die geldig is op het ogenblik van recuperatie en integratie,

vermeerderd met de prijs voor transport naar de gebruiker van het recupereerbare en integreerbare produkt. Indien niet-recupereerbare en niet-integreerbare transformaties uitgevoerd worden, wordt het ecocontract verbroken en verspeelt men zijn rechten op beheer.

Men kan zich zelfs afvragen of dit soort kosten niet dient vermeerderd te worden met taksen, ter vervanging, bijvoorbeeld van personenbelasting of sociale afhoudingen. Het blijkt immers meer en meer dat nog slechts minder begoeden personenbelasting betalen. Economisch sterkere personen daarentegen slagen erin via allerlei constructies legaal hun belasting tot een minimum te herleiden. De vakpers staat bol van dergelijke verhalen en suggesties (cfr. A. Erp 1990 : Vennootschap Boven). Vandaar de vraag of het om sociale redenen, ter bescherming van de zwakkeren, niet vitaal beter zou zijn dat de personenbelasting wordt afgeschaft. Inkomsten voor sociale voorzieningen, onderwijs en infrastructuur moet men dan innen via de heffingen op milieubelastende activiteiten.

Om de relevantie van het ecocontract te illustreren, willen we het probleem van de landbouwgronden, gelegen in waterwingebieden, bespreken. In deze gebieden eist men dat de landbouwers zeer restrictief met pesticiden en bemesting omspringen. Sommige organisaties eisen dat deze landbouwers hiervoor schadevergoeding zouden krijgen wegens de mindere opbrengsten die op deze wijze worden verkregen. In het licht van het ecocontract dienen we eerder de zaken om te keren. De landbouwers — en analoog de industriëlen — die om meer opbrengsten te hebben het milieu overdreven belasten, bovenmatig bemesten of te veel pesticiden aanwenden, moeten hiervoor extra betalen. Elk milieubelastend gebruik dient *pro rato* van de nodige financiering voor herstel vergoed te worden. Aanwenden van eigendom is dus nooit absoluut, maar is ingekaderd in het eco-beheerscontract. Dit betekent een vitale omkering. In de huidige economie is de vervuilende industrie veel goedkoper dan de milieuvriendelijke industrie. Door het toepassen van het ecocontract krijgen we een normale situatie, waar de vervuilende producenten duurder zijn dan de eco-industrie, in die mate dat het juist die vervuiling was die de basis vormde voor de vroegere winstname en winstvoorsprong op de eco-industrie.

Het ecocontract in ecopolitiek en eco-economie

Het ecocontract legt een veilig fundament voor een ecomaatschappij, ecocultuur, ecopolitiek en eco-economie. Eco-industrie, ecolandbouw en eco-economie vormen in het kader en de structuur van het ecocontract de regel. Dit betekent dat de structurele, preventieve aanpak voorrang verkrijgt op de traditionele, politieke aanpak van een milieuproblematiek gericht op het herstel, die erin bestaat de gevolgen van de milieucatastrofen te minimaliseren. Dit laatste komt nogal dikwijls neer op het indijken van de negatieve gevolgen van onzorgvuldig, slordig of zelfs minachtend omgaan met het milieu. Dit betekent doorgaans slechts een vertragen van de globale milieudegradatie, zo het niet

slechts een pleister op een houten been is of het wekken van de indruk dat men bereid is iets te doen, eventueel om de publieke opinie te sussen.

Al is het zo dat de preventieve, structurele herordening van het menselijke handelen in al zijn aspecten prioritair dient te staan, toch moet men gezien de dramatische toestand waarin we zitten, dringend werk maken van het herstel van het gehavende milieu — zeker als we met het gegeven rekening houden dat de ontwikkelingslanden nauwelijks enig milieubewustzijn kennen.

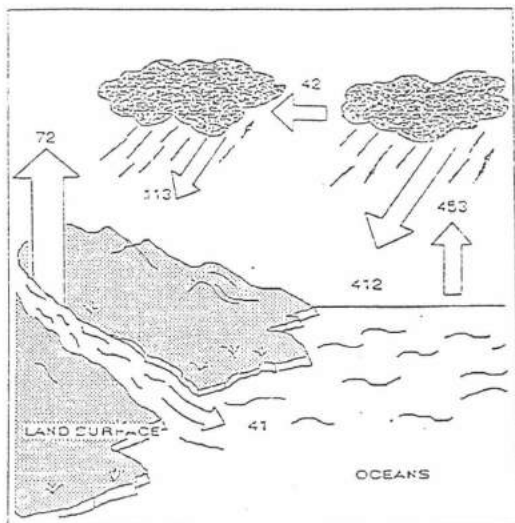
Men moet dus niet alleen een duidelijke prioriteit geven aan een structurele, preventieve en echte eco-industrie, eco-economie en ecopolitiek boven het herstellende en therapeutische milieubeheer. Ook ten overstaan van deze herstellende aanpak is een degelijke prioriteitsstelling nodig. Het herstelmilieubeleid, waarin de verantwoordelijke industriëlen, economen, landbouwers, politici, optreden lijkt teveel op het bekende verhaaltje van die dronkaard die rond een lantaarnpaal zijn sleutels aan het zoeken is. Als men hem vraagt of hij wel zeker is dat hij ze daar verloren heeft, antwoordt hij dat hij ze wellicht verder verloren heeft, maar dat het bij de lantaarnpaal gemakkelijker zoeken is.

In dit licht kunnen we de hetze van de anti-rokers bekijken. Uiteraard klopt het dat overdreven roken niet aan te raden is. Toch is de individuele en ecologische schadebestrijding van het roken ridicuul wanneer we die stellen tegenover de enorme water-, lucht- en voedselbezoedeling. Het roken bestrijden is natuurlijk veel gemakkelijker dan het bestrijden en voorkomen van, zeg maar, de waterbezoedeling. Het is gemakkelijker omdat we ons tot individuen richten en we die moeten overhalen. Ze worden dan ook snel overtuigd en zien in dat we iets doen tegen milieubezoedeling. Maar of dit wel deze prioriteit verdient, is een andere zaak. Daarbij komt nog dat, zoals indertijd met de alcoholdrooglegging in de Verenigde Staten, men uiteindelijk het gevaar loopt een aureool van talloze taboe-overschrijdende uitdagingen rondom het roken te creëren, wat ook bij de softdrugs gebeurde.

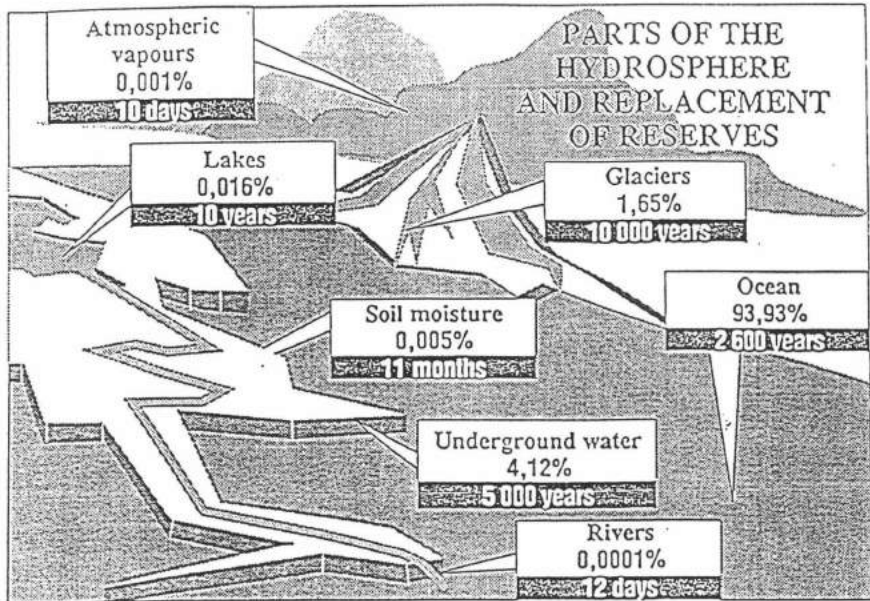
Wat er ook van zij, inzake milieuherstel dient het herstel van de kwaliteit van water, lucht en voedsel in die volgorde centraal te staan. Over elk ervan moet hiertoe eerst een grondige inventaris gemaakt worden van :

	water	lucht	voedsel
bronnen			
kwaliteit			
kwaliteitsaantastende symptomen			
oorzaken van kwaliteitsaantasting			
kwaliteitsevolutie			
maatregelen voor herstel van kwaliteit/kwantiteit			
maatregelen voor preventie van deteriorisatie			

Wat het water betreft, heeft de Unesco (*Unesco Sources* 1990) de aandacht getrokken dat de schoolse voorstelling van de zee als de leverancier bij uitstek van het water, fundamenteel moet bijgesteld worden. Jaarlijks valt over de continenten honderddertenduizend km³ neerslag. Slechts eenenveertigduizend km³ hiervan is afkomstig van de zee. Tweeënzeventigduizend km³ komt van de verdamping op het land. Daarbij komt nog dat het water zich in zijn totaliteit stockeert op zeer veel verschillende plaatsen en zich vernieuwt tegen zeer verschillende snelheden. Dit betekent dat vervuiling, naargelang het watertype, effecten heeft op zeer verschillende tijdsschalen. Wanneer we de oceaan vervuilen, bereiken we uiteindelijk naar mensenmaat een totale irreversibiliteit. Hogere gegevens illustreren ook dat we de verdamping op het land niet mogen veronachtzamen, want eenmaal we dit doen, wordt de vitale neerslag op het land eveneens onherroepelijk gedecimeerd. Maar niet alleen de kwantiteit van het water, de neerslag, verdient veel aandacht, ook de kwaliteit ervan. We denken hier aan de noodzaak om de continue herdefiniering van de bacteriologische kwaliteit in het oog te houden, maar ook de minerale (aanwezigheid van mangaan uit drijfmest, veroorzaakt ziekte van Parkinson ?) en niet te vergeten de aanwezigheid van pesticiden en antibiotica-resistente bacteriën, nitraten, enzovoort. Bij de herstelmaatregelen moeten we er tevens voor zorgen dat de 'kuur' niet erger is dan de kwaal. We verwijzen hierbij naar de plannen om met toevoeging van methylalcohol de nitraten in het drinkwater te bestrijden. Nog afgezien van de risico's (zoals blindheid) bij slordig omspringen met deze middelen, is het productieproces (distillatie) van dergelijke producten eveneens enorm vervuilend.

figuur 1 :
Unesco Sources 1990 nr. 13

figuur 2 :
Unesco Sources 1990 nr. 13

Een ander voorbeeld is wellicht het vervangen van fosfaten in de waspoeders door fosfanaten. Probleem is dat over de afbraak van deze produkten in de natuur en de weerslag ervan nog zo weinig geweten is. Dit betekent dat het verre van zeker is dat de nieuwe oplossing uiteindelijk wel voordelig is. We vermelden ook de gewoonte van bepaalde bedrijven, die water zuiveren voor eigen gebruik en het hierbij gekregen afval gewoon stroomafwaarts lozen, zodat hun buur ermee opgescheept zit. Dringt een dubbele waterleiding zich op een voor drinkbaar en een voor niet-drinkbaar water (reinen, industrie enz.) ? Maar zou de veralgemening van de dubbele waterleiding dan niet een consecratie inleiden van het zich neerleggen bij de onherstelbare degradatie van onze watervoorraden ?

Even vitaal als water is lucht dat door verbrandingsovens (dioxine), uitlaatgassen, industriële processen en verwarming enorm vervuild wordt. Terzelfdertijd dringen we de natuurlijke landproducenten van zuurstof (begroeiing, bossen, Amazonewoud) meer en meer weg. Via bijkomende

vervuiling van de zeeën en van de oceanen, is de garantie voor de produktie van zuurstof op lange termijn wellicht in het geding. Om deze en zovele andere redenen is het essentieel de bezoedeling van de lucht degelijker aan te pakken. Autovrije steden, met een goed openbaar vervoer van de perifere parkings naar de centra is hier wellicht één manier. Maar nog vele andere complementaire maatregelen zijn denkbaar : bijvoorbeeld door meer selectieve vuilophaling (door organisch afval te scheiden van de rest) zou men een koude verbranding (onder negenhonderd graden) met dioxine-generatie als gevolg, kunnen vermijden.

Het belangrijkste gevolg van de kwalitatieve en kwantitatieve deteriorisatie van water en lucht is uiteraard de deteriorisatie van de kwaliteit maar ook van de kwantiteit van voedsel. Waar we in 1988 in de wereld nog de hoogste graanvoorraad hadden, die we ooit kenden, hebben we in 1990 reeds het laagste peil sedert de tweede wereldoorlog bereikt (L. Brown 1990). Men kan natuurlijk opmerken dat we via de genetische manipulatie een enorme verbetering van produktiekwaliteiten, — kwantiteiten en ziekteresistentie kunnen verwachten. Dit is wel waar, maar men moet ook hier een enorme gereserveerdheid aan de dag leggen. We weten ondertussen immers dat een door de mens genetisch geïntroduceerd gen in een bacterie, een enorme, ongecontroleerde transfer van genen met wederzijdse uitwisseling tussen allerlei bacteriën opstart. Vrij vitaal is dan ook de vraag of we in dit opstarten van dergelijke kettingreacties met propagatie 'back' en 'forward' niet voor leerling-tovenaar spelen. In Duitsland werd in dit perspectief (met ingang van 1 juli 1990) een wet geïntroduceerd waarbij onderzoekers toestemming dienen te krijgen om planten, dieren of micro-organismen genetisch te manipuleren of laboratoria met dit doel te bouwen. Vermeldenswaard hierbij is dat in België een amendement van de Socialistische Partij en van de Groenen niet aanvaard werd; het wilde de genetische 'engineering' voor militair gebruik verbieden en daarbij ook stipuleren dat de organismen die kunstmatig in labo's ontwikkeld worden, niet 'losgelaten' mogen worden. Om andere verbodsbepalingen te vermijden verhuizen meer en meer biotechnologische bedrijven overzee met alle ecogevolgen vandien.

Besluit

Zou een ecocontract nu niet de doodsteek voor onze eigen industrie, landbouw en zo ook voor de ecopolitiek betekenen ? We geloven het niet, integendeel, omdat de eco-industrie, ecolandbouw, eco-economie voor overleven en succes vitaal blijven. Vandaar dat wie er het eerst in slaagt ecotechnieken te ontwikkelen, een technologische voorsprong heeft zowel in verkoop van produktie als in verkoop van 'know-how'. We kunnen dus zeggen dat de toekomst niet aan de vervuiler behoort, maar aan deze bedrijven, culturen die een efficiënte eco-technologie weten te ontwikkelen en te profileren (ter illustratie wordt frequent verwezen naar de Duitse industrie met de ontwikkeling van driewegkatalysatoren). Bedrijven die aan de staart bengelen, dreigen uit de markt te verdwijnen als onaangepast. De eco-industriële uitdaging is dus ook

economisch een uitdaging voor succes. Wie hier aan de top geraakt, heeft een basis gelegd voor succes, waarbij laatkomers zeer zwaar afgestraft worden voor hun afwezigheid. Dit vereist echter dat men een duidelijk ecoprofiel uitdraagt in zijn produkt en technologie. De overheid, met name de politici moeten een dergelijke uitbouw ondersteunen. Het is trouwens hun eerste en hun belangrijkste reden tot legitimatie.